

A VITAÜLÉS IDEJE ÉS HELYE: 2013. ÁPRILIS 15, HÉTFŐ, 13 ÓRA, BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM, II.EMELET 297.SZ. TEREM (FŐVÁM TÉR 8)

A FELSŐFOKÚ KÖZGAZDÁSZKÉPZÉS FŐ PROBLÉMÁINAK ÉS JAVÍTÁSI LEHETŐSÉGEINEK ÁTTEKINTÉSE

VITAANYAG

A Magyar Professzorok Nemzetközi Szövetsége a folyó évben főbb szakterületek szerint értékeli a hazai felsőoktatás helyzetét, és jobbítási célú javaslatokat dolgoz ki. Ebben az egyetemi oktatás minőségét alapvetően meghatározó professzori kar véleményére támaszkodik. A feldolgozás két lépésben valósul meg. A kiinduló vitaanyaghoz beérkezett hozzászólások alapján megtörténik az első korrekció, majd a korrigált anyag egy kerekasztal vita keretében tovább finomodik. Az alábbi kiinduló vitaanyag a felsőfokú közgazdászképzés jobbítási lehetőségeit a hazai felsőoktatás általános problémakörébe beágyazva tárgyalja.

1. A HAZAI FELSŐOKTATÁS KRITIKUS FELADATAINAK ÖSSZEFOGLALÁSA

1.1. A felsőoktatás versenyképessége, a stratégiaalkotás

- A hazai felsőoktatás versenyképességét befolyásoló tényezők meghatározása, súlyozása, a magyar felsőoktatás versenyképességének elemzése az Európai Felsőoktatási Térségben (EFT-ben), célok kitűzése és súlyozása.
- Nemzeti felsőoktatási stratégia kidolgozása, amely a nemzetközi tudáspiaci versenyről, az azon való helytállásról szól.
- A stratégia megvalósulását biztosító akciók meghatározása, az ellenőrzés, monitoring rendszerének kialakítása, a jobb teljesítményre és minőségre serkentő motivációs, ösztönző és érdekeltségi rendszer kidolgozása és működtetése.

1.2. A felsőoktatás irányítási rendszere

- A külföldi versenytársakéhoz hasonló tudáspiaci viszonyok megteremtése, a puha költségvetési korláttal jellemezhető intézményi környezet megváltoztatása.
- A célok teljesítéséhez az irányítási rendszer is felülvizsgálatra szorul. Milyen irányítási rendszerrel javítható a felsőoktatás működési hatékonysága, miként érvényesíthető a felelősség? Miként lehet ágazati szinten a tulajdonosi, az ágazati irányítói, a megrendelői, az ellenőrzési feladatokat szétválasztani, a felelősséget világossá tenni és érvényesíteni?
- Az autonómia fogalmának újraértelmezése, összhangban annak megváltozott tartalmával, a világ fejlett országaiban, a globális tudáspiaci környezetben megvalósított gyakorlatával.

1.3. Intézményi versenyképesség, stratégiaalkotás

- A felsőoktatási intézmények versenyképességét befolyásoló tényezők meghatározása, súlyozása, az adott egyetem, főiskola versenyképességének elemzése, célok kitűzése és súlyozása.
- Intézményi stratégiák kidolgozása, amelyek az intézményfejlesztési tervektől (IFT-ktől) eltérően nem „*a pénzek elköltéséről*”, hanem a tudáspiaci versenyről, az azon való helyállásról („*a pénzek megszerzéséről*”) szólnak.

1.4. Intézményi belső irányítási rendszer

- Az Alkotmánybíróság által 2006-ben eliminált board-típusú irányítási rendszer újratervezése, bevezetése.
- A department elvű, mátrix típusú belső szervezetek (oktatási egységek, kutatási központok, programközpontok) rendszerének elterjesztése.
- Magasabb teljesítményre és minőségre ösztönző külső és belső érdekeltségi rendszer kidolgozása.

1.5. A bolognai lépcsős rendszer újratervezése

- Időszerű az FSZ, alap- és a mesterképzés, a PhD képzés összehangolt, rendszerszemléletű, egyidejű újratervezése.
- Harmonizálandók az egyes szintek képzési céljai, a transzferálandó tudás szegmensek szerinti megosztása, a gyakorlati jelleg intenzitása, a képességek fejlesztésével kapcsolt lépcsőnkénti célok, feladatok.
- A tanulási folyamat nem áll le az első vagy a második lépcső befejezése után sem - ezért (is) fontos, hogy az alap és mesterképzésben a hallgatók elsajátítsák az *önálló tanulás* képességét.

1.6. Életen át tartó tanulás

- Az alap- és mesterképzések programjainak újratervezése során szükséges az *életen át tartó tanulás koncepciójának* érvényesítése, valamint az oktató és elsajátítandó ismeretek átgondoltabb elosztása a különböző lépcsők között.
- A szakirányú továbbképzések tervezése az alap- és mesterszakok újratervezésével l egy időben, azokkal összehangoltan történjék. Egyértelműen meg kellene határozni, hogy hol húzódik a határ a két szint között, mely ismeretek, képességek elsajátítására nyújt teret az egyik vagy a másik szint és melyek oktatására, transzferálására kerül sor a későbbi specializáció során, az ismeretek *elmélyítését szolgáló* rövidebb vagy hosszabb távú programokban, a szakirányú továbbképzésekben.
- Az újratervezett alap- vagy mesterszak indításánál a kérelmező mutassa be, hogy a későbbiekben mely specializáltabb, mélyebb ismeretkörökre biztosít szakirányú továbbképzést posztgraduális formában, az életen át tartó tanulás keretében.

1.7. A minőség kérdése

- Kívánatos lenne, ha a *MAB célrendszerében* első számú prioritásként jelenne meg a bolognai folyamat elveinek, kritériumainak érvényesítése (mivel az európai minőségbiztosítási rendszert éppen ezért hozták létre).
- Szükséges a minőségi követelmények oktatási *lépcsők szerinti eltérő definiálása*, lépcsők szerint eltérő követelmények megfogalmazása. Elfogadhatatlan, hogy a PhD képzésnek

megfelelő akadémiai szintű mérce érvényesüljön pl. az alapképzésben, vagy akár a mester szinten is.

- Újrarendelendő a kiemelkedő képességű hallgatók képzésének kérdése, a kétféle (*professional* és *academic*) alap- és mesterképzés indításának lehetősége.
- A *gyakorlati jellegű oktatást, a képességek fejlesztését* szolgáló egyes tárgyak oktatását értelmetlen dolog főállású, tudományos minősítésű oktatók jelenlétéhez kötni. A részfoglalkozásban oktató, PhD-vel nem rendelkező külső szakemberek jobban szolgálnák ezeken a területeken az oktatás színvonalának biztosítását (ha színvonalon, minőségen nem kizárólag akadémiai értékeket értünk). A fokozattal nem rendelkező külső – gyakorlattal is rendelkező - szakemberek „elüldözése” helyett pl. az alapképzésben a gyakorlati élethez jobban kötődő szakok esetében inkább minimális jelenlétükre kellene alsó korlátokat előírni.
- A szakok újratervezése során nagy súlyt kell helyezni az adott szinthez illeszkedő *képességek, készségek* kérdéskörére, – ezek a KKK-kban is explicite jelenjenek meg. A továbbiak során ellenőrizni szükséges, hogy a szak dokumentációjában az ezekre vonatkozó elképzelések is megjelenjenek, továbbá a későbbi akkreditációs folyamat során, valamint a monitoring rendszerben az ellenőrzés ezen kritériumok teljesítésére is terjedjen ki.
- Az újratervezett KKK-k és szakok (alapítás, indítás, majd a későbbi ellenőrzés) terjedjenek ki az *értelmiségi létre* nevelést, az *európai polgárrá válást* elősegítő modulokra, a programok EU dimenzióinak értékelésére is.
- Hasonlóan: képezze vizsgálat tárgyát a *tanulási paradigma* megléte (a tanítási paradigma helyett).
- A MAB minőséget ellenőrző, minősítő tevékenységében *ne csak az oktatás input tényezőit* (személyi, tárgyi, infrastrukturális feltételeket) vizsgálja. Sokkal fontosabb a *kimenet ellenőrzése*: a kibocsátott hallgatók milyen tudással, milyen képességgel lépnek ki a munka világába. A minőséget itt kell értékeln.
- A minőségbiztosítás során alapkérdés az *explicit-implicit összefonódás felszámolása*. A MAB a személyi és intézményi összefonódások révén az érdekérvényesítés küzdőterévé vált: a kiszorítási (a pénzügyi támogatások megszerzése mellett) jórészt itt zajlik (miként lehet a hazai ellenfeleket kiszorítani a piacról, a csökkenő méretű tortából minél nagyobb szeletet kihasítani). Olyan testület felállítása lenne szükséges, amely személyi összetételében függetlenebb az intézményektől, jobban ismeri az EFT célkitűzéseit, a munkapiacot és annak követelményeit. (A testület akadémikusokkal való bővítése szintén zsákutca lenne – ez a megoldás tovább erősítené a való élettől való elszakadást, még erősebb akadémiai követelményeket állítana az alsóbb lépcsők elé.)

1.8. Hallgatói mobilitás támogatása

- A lépcsős képzés rendszerének újratervezésénél különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a hallgatói mobilitás *valamennyi formáját* támogassa, hogy a mobilitás lehetséges *hozamai realizálhatóak* legyenek.
- Nagyobb figyelmet kellene fordítani arra, hogy a *specializáció minél később* következzen be, hogy az alapképzés első szemesztereiben megvalósítható legyen a korai szakváltás. Az alapszakok közötti mobilitást (a korai szakváltást) leginkább az segítené elő, ha az *első szemeszterben* kerülne sor általánosabb, több helyen is szükséges ismeretek oktatására, képességek fejlesztésére. Itt lenne a helye pl. a magasabb szintű számítástechnikai ismeretek oktatásának, a kommunikációs készségek fejlesztésének, az EU ismeretek oktatásának, az értelmiségi létre felkészítő kurzusoknak, a szakmai nyelvi alapok erősítésének, az etikai

kérdések stb. oktatásának. Ekkor a szakváltás még viszonylag kis egyéni és társadalmi veszteséggel járna.

- Az alap- és mesterképzés lépcsői között megvalósítható legyen a *keresztmobilitás*. Megfelelő alapokat biztosító tantárgyi kötelezettség előírásával minimálisra csökkentendők a mesterszakok esetében a *belépési korlátok*, lehetővé téve a tanulmányok közbelső szakaszában is a tanulmányi pálya jelentős módosítását.¹ Ezáltal is csökkenthető lenne az a társadalmi és egyéni veszteség, ami a hibás pályaindításból következett be. Egyidejűleg ki kell dolgozni (igen nagy körültekintéssel) az egyes szakok felvételéhez szükséges ismeretek rendszerét.
- Megvizsgálandó és kialakítandó a régi duális rendszerben *főiskolai vagy egyetemi diplomát szerettek felvételi eljárása*, amennyiben a lépcsős képzés valamelyik mester szakára kívánnak beiratkozni.
- A *szakalapításnál* konzorciumba tömörült intézményeket kötelezni kellene arra, hogy az általuk közösen kidolgozott programokat felvevő diákok számára a kreditek kölcsönös elismerésével és beszámításával automatikusan biztosítsák a hazai intézmények közötti hallgatói mobilitást (amennyiben egy korrekt monitoring rendszer garantálja az ismeretkörök egyenértékűségét).
- Az intézményi akkreditáció feltétele legyen legalább két EFT-beli felsőoktatási intézménnyel kötött kreditegyezmény megléte, amely az intézményközi, azonos szakon belüli nemzetközi mobilitás lehetőségét erről az oldalról lehetővé teszi.
- Ki kellene dolgozni a *hallgatói mozgások* pénzügyi követésének, elszámolásának rendszerét mind az államilag finanszírozott oktatásban, mind a költségtérítéses képzésben résztvevő hallgatók esetére (hazai és EU, EFT relációban egyaránt).
- Megoldandó valamely külföldi intézménnyel közösen megvalósított mesterképzés jogszabályi szabályozása (*Joint Master Degree*-k kérdése), a hallgatói mozgások követése kredit, állami támogatás, ösztöndíj szociális támogatás stb. szempontjából.

1.9. Társadalmi igények kielégítése

- Szükséges lenne egy olyan átfogó, a társadalmi igénystruktúra valamennyi szegmensére kiterjedő, *professzionális kivitelezésű piackutatás* elvégzése, amely valamennyi fontos, meghatározó jelentőségű felsőoktatási szakterülettel kapcsolatos nagyvonalú trendeket, időbeli és térbeli keresletet és várakozásokat, azok várható változásait térképezné fel a teljes munkapiaci struktúrát lefedve.
- Intenzívebb *operatív munkakapcsolat* lenne kívánatos a munkaügyi kérdésekkel foglalkozó kormányzervekkel a szakterületi és térbeli munkapiaci prognózisaik felsőoktatási tervezési folyamatokban való operatív felhasználása érdekében.
- Szükséges lenne a *szakképzettségi regiszter* kidolgozásával kapcsolatos hazai fejlemények áttekintése, ha kell felgyorsítása, az EU-s törekvésekkel összhangba hozása, a hallgatói kibocsátás tervezési metodikájába való beépítése. Az egyes tárcák, iparágak, társadalmi szervezetek stb. szakember szükségleteinek és a felsőoktatási beiskolázási mutatóinak összehangolására így nagyobb esélyünk lenne.
- Az alap- és mesterszakok alapításakor az alapelveket, struktúrákat meghatározó konzorciumokban már a kidolgozás fázisában a *felhasználói szféra is kellő súllyal* képviseltesse

¹ Ez természetesen veszélyekkel is járhat, amennyiben a hallgató nem a munkapiaci kereslet, hanem a könnyebb ellenállás miatt módosít tanulmányi pályát. Ha nincs erős minőségudatosság, és egy-egy szakon, intézménynél sok a gyenge képességű, motiválatlan hallgató, akkor a képzés színvonala is ehhez fog igazodni.

magát, érdekei érvényesítésére nyíljon lehetőség (tanácskozási, egyetértési jog); szem előtt tartva, hogy a képzés hosszú távra szól, és az aktuális piaci igények ettől eltérőek lehetnek.

- Biztosítani kellene, hogy az újratervezett mesterszakok kompatibilisek legyenek az EFT-ben kialakuló mester szakokkal (a tudáspiaci versenybe, a hallgatókért való versengésbe csak ez esetben lesz esélyünk bekapcsolódni). Meg kellene követelni a mértékadó európai egyetemek megfelelő mester szakjainak ismeretét, a *minimális kompatibilitás* bemutatását;
- Ezek a követelmények jelenjenek meg a MAB irányelvei, előírásai, valamint a szakok *képzési és képesítési követelményei* között.
- Ezek a szempontok (munkaadói igények érvényesítése, EFT kompatibilitás) eddig általában nem kaptak hangsúlyt (vagy teljességgel hiányoztak), ezért az újratervezés során ezeket is érvényesíteni kellene.

1.10. Rangsorok

- Szükséges - a hazai gyakorlattól koncepciójában és módszertanában alapvetően eltérő - nyugat-európai és az amerikai tudáspiacon alkalmazott intézmény rangsorolási *módszerek tanulmányozása*.
- Szükséges egy hasonló elven működő *rangsorolási modell* kialakítása (rangsorolás kritériumrendszerének meghatározása, ehhez kapcsolóan a hallgatók diploma utáni mozgásának mintavételes követőrendszere, a rendszer információ menedzsment modelljének kialakítása stb.).
- Feladat a rangsorolási modell *operatív működtetésének megszervezése* valamennyi jelentős szakterületre (jogi, gazdasági, mérnök, orvosi, tanár, agrár, természettudományi, bölcsész, társadalomtudományi stb. képzések): az előkészítést végző alrendszerek működtetésének megszervezése.
- Tekintélyes szakértők és szaklapok megnyerése az adatok alapján történő hiteles és független értékelés elvégzésére, rendszeres *nyilvánosságra hozására*.
- A rangsorolás eredményének *összekapcsolása* az intézmények és az egyes intézményi *szakok finanszírozásával* - a kiválóság ezen kritérium (az elismertség) szerint is térüljön meg. A legjobbak finanszírozási többletben, a gyengék elvonásban részesüljenek.

1.11. Felvételi keretszámok meghatározása

- Egy professzionális képzettségű *munkacsoport megalakítása és folyamatos működtetése* lenne szükséges, amely kialakítja a feladat információs rendszerét, módszertanilag megalapozza a számításokat, szakmai együttműködést alakít ki a munkaügyi hatósággal és az EU megfelelő szerveivel, felelősséggel határozza meg a reális hazai és EU-beli társadalmi igényeket és az input kereteket, a mobilitást is figyelembe véve. Ilyen egységek működésére van külföldi példa – működési költségeik eltörpülnek a hibás felvételi keretszámok meghatározásából adódó társadalmi és egyéni veszteségek mellett. A *veszteségek* pedig jelentősek: pályakezdők munkanélkülisége, a pályaelhagyás és pályamódosítás költségei, az elvesztegetett idő, torzult személyiségek kialakulása stb. A lobbihatások kiküszöbölése és a döntési felelősség erősítése céljából erre a szűkebb (5-7 fős) szakértői grémiumra (és nem a szakági, ágazati képviselői vagy intézményi lobbicsoportokra) kellene bízni a felsőfokú szakképzési, az alap és mester szakok *országos szintű* rövid, közép- és hosszú távú igényeinek prognosztizálását, a felelős döntés-előkészítést.
- A grémium munkaügyi hatósági szakértőkből, kutatóintézeti szakértőkből, a munkaadók képviselőiből, felsőoktatási szakértőkből és (az EU dimenzió érvényesítésére) független

külföldi szakértőkből verbuválódna, több éven át folyamatosan működne. Javaslataiért felelősséget vállalna - célszerű lenne a felelősség mellé díjazást is rendelni: ez azonban csak utólag, a munkaerő-piaci trendek realizálása függvényében történne (részben késleltetett díjazás).

1.12. Szakok preferálása, keretszámok lebontása

- Számos káros mellékhatással jár, ha kizárólag a hallgatóra bízunk, melyik intézményt választja. Ma is *léteznek államilag preferált területek* (pl. informatika, társadalomtudományok egyes ágai), de regionális szempontok is léteznek. A társadalmilag kívánatos képzési területek közötti hallgatói arányokat egy elemző team-nek kellene megállapítani. Itt már szerepet kaphatnának az ágazati minisztériumok, az OKM, az MRK, érdekképviselői szervek képviselői is. Javaslataik alapján indirekt eszközökkel, kedvezményekkel lehetne terelni a hallgatók áramlását a kívánt irányba.
- Az államilag finanszírozott keretszámok esetében célszerű figyelembe venni a korrekt értékelő rendszer alapján elnyert *kutatóegyetemi, kiválósági centrum* státust: a magasabb minőségi kategóriákba sorolt intézmények valamilyen formában a hallgatói felvételnél előnyt élvezzenek.
- Hasonlóképpen: célszerű lenne valamilyen indirekt tereléssel a korszerű elveken kialakított *intézményi rangsorolás* eredményét² is figyelembe venni: a magasabbra rangsorolt intézmények további előnyt élvezzenek a beiskolázásnál.

1.13. A modul rendszerű képzés elterjesztése

- Az egyes oktatási lépcsőkben a bevezetett *modulok egymáshoz viszonyított arányait, kredit kontingensét* ágazati szinten kellene meghatározni (a különböző Konferenciák, a hallgatók, a MAB, valamint a munka világa képviselői véleményének meghallgatása után), mivel hogy ezek a kérdések oktatáspolitikai döntést igényelnek.
- Általános elvként leszögezhetjük, hogy az egyes *szakmai* modulok *tartalmi kitöltése* viszont már a *szakmai szervek* feladata lenne (a gazdaság és a társadalom képviselői véleményének, javaslatainak megismerése itt is szükséges). A szakmai tartalmú modulok esetében a tanulmányi ágak képviselőinek (pl. a bölcsész dékánok kollégiuma, a közgazdasági vezetők kollégiuma stb.) kellene a tartalom meghatározására a jogosultságot megadni.
- Azon modulok esetében, amelyek az alsó képzési szinteken jelennek meg és a képzés szakmai tartalmától úgyszólván függetlenek, akár országos egységesítés is lehetséges (EU ismeretek és identitás, általános kommunikációs, nyelvi, informatikai és hasonló készségek, képességek). Ezeknél a rektori *konferenciáknak* kellene a tartalommal való kitöltés feladatát elvégezni (és később a változó körülmények miatt naprakészességüket biztosítani).
- A szabadon feltölthető modulok, vagy a modulok kitöltése után fennmaradó kreditek felhasználása tekintetében a felsőoktatási *intézmény* lenne jogosult a kredit-kontingens tartalommal való feltöltésére.
- Az *akkreditációs és minőségbiztosítási rendszer* feladata az előírt és a megegyezéssel standardizált modulok meglétének, tartalmi megfelelőségének, realizálhatóságának, a személyi és tárgyi feltételek meglétének és színvonalának ellenőrzése.

² Itt most nem a hazai médiában kialakult ötletszerű rangsorolási módszerekre gondolunk.

1.14. EU dimenzió, értelmiségi létre nevelés megvalósítása

- Az újratervezett KKK-ekben határozottabban jelenjen meg az *európai dimenzió követelménye*. A szak indításakor, és a későbbi minősítési eljárásokban az EU dimenzió megjelenését kritikusabban kellene vizsgálni.
- Szükséges a szakbarbár-képzés visszaszorítása, a törvény *értelmiségi létre nevelésre* vonatkozó céljainak a KKK-kban való explicit megjelenítése, a szakok felépítésénél a célok megvalósításának explicit feladatként való világos megfogalmazása, eszközeinek bemutatása, szakindítás engedélyezésénél, minőségellenőrzésnél következetes számonkérése.
- Megfontolandónak tartjuk alap- mesterszinten is a *nemzet kultúrájával* és az *EU nemzetek kultúrájával* kapcsolatos ismeretek, az *alapszintű etikai ismeretek* oktatását.
- Kiemelten kellene kezelni a legfrissebb *informatikai* ismeretek oktatását, valamint a *kommunikációs képességek* fejlesztésének kérdését is.

Ez utóbbi felvetések minden bizonnyal erős ellenállásba fognak ütközni, mivel csak a hagyományos szakismeretek rovására lehet ezen ismeretek oktatására kredit-keretet biztosítani.

1.15. Oktatási paradigmaváltás

- Az alap- és mesterszakoknál egyaránt szükséges paradigmaváltás (a "tanítás" helyett a "tanulás" paradigmája) *módszertani megalapozást* igényel. Szükséges lenne a megfelelő módszertani alapozás elvégzése, amely az egyes szakok eltérő sajátosságait is figyelembe veszi.
- Oktatógárdánk a régi paradigma szerint tanult és többségében e szerint is oktat - szükséges lenne az új paradigmával kapcsolatos *ismeretek továbbítása* az érintettekhez (módszertani kiadványok, workshopok, konferenciák, „best practice” szemináriumok, tapasztalatcserék, rövid tanfolyamok stb.) Ki kellene alakítani e téren a tudástranszfer hatékony rendszerét.

1.16. Tandíj: megoldandó feladat

- Szükséges a *tandíj kérdésének újragondolása, a kialakuló koncepció széleskörű szakmai vitában történő tisztázása*. (A költségtérítés nem azonos a tandíjjal.)

2. A KÖZGAZDÁSZKÉPZÉS MINŐSÉGÉNEK JAVÍTÁSI LEHETŐSÉGEI

A hazai felsőoktatás általános problémái a felsőfokú közgazdászképzésre is jellemzőek. Tekintettel azonban arra, hogy az utóbbi negyedszázadban ezen a területen igen jelentősen bővült az oktatási intézmények köre, az ellentmondások itt fokozottan jelentkeznek. Az alábbi megállapítások és az ajánlások elsősorban a domináló súlyt képviselő üzleti képzési ágra vonatkoznak. Oktatói tapasztalatok, vélemények, valamint a hallgatók által jelzett elvárások adják a kiinduló információk bázisát.

2.1. Szétaprózottság

- A hazai közgazdászképzés napjainkban tapasztalható szétaprózottsága és széles sávon szóródó színvonala kifejezetten hátrányos mind az oktatás színvonala, mind az oktatómunka hatékonysága szempontjából. Több mint 30 felsőoktatási intézményben folyik felsőfokú közgazdászképzés. A BA szintű képzésben a Gazdálkodási és Menedzsment alapszak általános

üzleti képzést nyújt. Rendre 32-33 felsőoktatási intézmény, illetőleg kar indít ilyen szakot. (Vö: Melléklet)

- Alapvető feladat a káros szétaprózottság megszüntetése. Ennek az útja-módja azonban már szükségessé tette egy alaposan kidolgozott koncepciót. A helyzet mélyreható elemzése alapján dolgozandó ki a közgazdászképzést folytató felsőoktatási intézmények optimális száma, és annak a kívánatos területi eloszlása. Egy ilyen megalapozás után keresendő meg az az út, hogy hogyan lehet a kívánatos állapothoz a lehető legkisebb veszteség felvállalásával eljutni. Egyúttal újragondolandó az új intézmények alapításának (nyitásának) jogszabályi feltételrendszere.
- Az intézmények versenyeztetésének a mai formája nem tartható. Az alacsony színvonalon oktató, ámde jó kapcsolati rendszerrel rendelkező, és hatékony marketing munkát végző intézmények hosszabb távra kihatóan is jelentős károkat okozhatnak. Tapasztalatok szerint akár másfél-két évtized is eltelhet, mire a munkaerőpiacon, majd a potenciális hallgatók körében is ismertté válik a nem megfelelő képzési színvonal. Az ilyen intézményekből kibocsátott diplomások – részben saját egyéni kudarcaik megélése mellett, részben képzetlenségük okán - lassíthatják az ország gazdasági versenyképességének kibontakozását.
- A szelekciós tevékenység megalapozásában segíthetnek az olyan típusú felmérések, melyek a hallgatók tudásának vizsgálatán keresztül igyekeznek feltérképezni az egyes intézményekben folyó oktatás színvonalát. Ezt az utat azonban ma csak nagyon óvatosan szabad javasolni, mivel a felsőoktatás az ilyen típusú felmérésekre vonatkozóan nem rendelkezik érdemleges tapasztalatokkal. Mindemellett a napjainkban érvényesülő sajátos hazai társadalmi viszonyok és döntési mechanizmusok közegében különösen nem egyszerű a viszonylag objektív információk megszerzése, illetőleg a mércék egységes érvényesítése. Mindenekelőtt meg kell keresni a legmegfelelőbb információszerzési, illetőleg monitoring módszereket. (Minőségbiztosítási ügynökségek?)

2.2. Tantárgyak, tananyagok színvonala

- A gazdasági fejlődéssel párhuzamosan világszerte megjelentek az olyan típusú tananyagok, melyek a tudományos megalapozottság szempontjából nem elfogadhatóak. Ezeknek a tudásbázist érintő kártevése a fejlett gazdaságú országokban kisebb. Hazánkban a rendszerváltáshoz kapcsolódó paradigmaváltás, a felsőoktatás rendszerének az utóbbi évtizedben bekövetkezett mélyreható változásai, a szétaprózott oktatás, és a hallgatókért rövid távú szemléletben folyó verseny az oktatás színvonalának fellazulásához vezettek, ami a tantárgyak, tananyagok terén is megmutatkozik. A tananyagok tudományos megalapozottsága alapvető jelentőségű az időtálló tudás, a megfelelő készségek és látásmód kialakulása szempontjából. A tananyagszinten is jelentkező tudománytalan, megalapozatlan ajánlások feltárásához megfelelő vitafórumok szükségesek. Egyes megoldatlan kérdések tisztázása, tudományos alaposságú megkutatása hosszabb időt venne igénybe, ezért célszerű az oktatás során szisztematikusan tudatosítani a tudományosan nem megalapozott, tisztázatlan kérdéseket.
- A kilencvenes évek eleje az intézmények számának növekedésével párhuzamosan a korábban oktatott ismeret-anyagnak a különféle szakokra történő szétaprózódását is magával hozta. Egy alapos szűrést célszerű bevezetni annak érdekében, hogy minimálisra csökkenjenek az egy nap alatt megtanulható tantárgyak, illetőleg megszűnjön az a lehetőség, hogy a jórészt felsorolásokból álló PPT anyagok bemagolásával érdemjegyet lehessen szerezni. A

szétaprózottság következtében kialakuló 10-15 fős kurzusok számára kidolgozott tananyagok általános színvonala, időtállósága továbbra is kérdéses marad.

- A számítástechnikai, informatikai rendszerek és a gazdasági gyakorlatban alkalmazható szoftverek gyors fejlődésével a tananyagok nem mindig tudnak lépést tartani. A piacképes tudás biztosításához ezt a problémát is meg kell oldani.

2.3. Tantárgyi struktúra

- Célszerű újragondolni és újratervezni a BA és az MA szint kimeneti követelményeit, valamint a kapcsolódó tantárgyi struktúrát. A két szint közötti választóvonalat határozottan meg kell fogalmazni. Ma igen jelentős átfedésekkel találkozhatunk. A Gazdálkodás és menedzsment szakról például a Felvi.hu 2008. II-ben a következő bemutatás szerepel: Az itt végzetteket „tulajdonképpen általános gazdasági szakembereknek mondhatjuk, akiket arra készítettek fel, hogy vállalatoknál vagy egyéb intézményekben töltsenek be gazdasági vezető pozíciókat. Feladatuk a gazdasági folyamatok tervezése, szervezése, irányítása, elemzése a képzés során szerzett speciális szakterületükön, szakirányukban.” (Részletesebben: Melléklet.) Felmerülhetne a kérdés: ha a BA képzés alapján a hallgatók meg tudják szerezni a felsorolt feladatokhoz szükséges kompetenciákat, akkor van-e létjogosultsága az MA képzésnek? Belátható, hogy itt az előírt kimeneti követelmények, illetőleg az itt szereplő kompetenciák túlzottak.
- Ma a BA képzések jelentős részére jellemző a tantárgyi túlszűfolttság. A kimeneti követelmények újragondolása és újratervezése során erre is célszerű figyelni. Jelentős feladat az általános és a szakmai módszertani tárgyak újrastrukturálása oly módon, hogy a BA szintű tananyag-változatok az adott szint elvárásainak megfeleljenek, és reálisan elsajátíthatók legyenek. Több szempontból sem célszerű ezen a képzési szinten az általános és a szakmai módszertani tárgyak olyan mélységű oktatása, mely egyidejűleg az MA szint szempontjából is megfelelőnek lenne tekinthető.
- Az MA szint általános és szakmai módszertani tárgyainak belső struktúráját oly módon célszerű kialakítani, hogy a BA szak tárgyaira ráépüljenek, de azokkal csak minimális mértékben fedjenek át. Ma ez az építkezési mód csak néhány tantárgy esetében fedezhető fel. MA szinten szükséges a nagyobb rálátási készség, a nagyobb önállóság, továbbá kreativitás, a problémák komplex átlátásának és kezelésének a készsége, a mélyebb, meglapozottabb módszertani felkészültség.
- Az MA képzés szakjainak egy része túlspecializált. A tantárgyi struktúra újratervezése során figyelembe kell venni, hogy a mester fokozattal rendelkező közgazdászok többsége előbb-utóbb vezetői funkcióba kerül. Ez a funkció a szervezési és vezetési valamint gazdálkodási ismeretek és készségek magas szintjét igényli. A vezető beosztású közgazdásznak szerepet kell vállalnia többek között a vállalati helyzet megítélésében, a stratégia kidolgozásban és a komolyabb projektekre vonatkozó döntés-előkészítésben is, ami a magas szintű, komplex gazdálkodástani és szervezés-vezetési ismereteken túl olyan problémakezelési készségeket igényel, melyek a lényeglátáson, a problémák átfogó, komplex megközelítésén alapulnak. Ebből következően az egyes részterületekre specializált magas szintű tudás megszerzése mellett kötelezően megszerzendő ismeretként kellene beiktatni az MA szintre kidolgozott (és a BA képzés szintjét minden tekintetben meghaladó), átfogó gazdálkodás-módszertani és szervezési-vezetési ismeretek tantárgyait. Az általános gazdálkodási és vezetői ismeretek, készségek

tantárgyai az egyes szakok tantárgyainak akár 50 százalékát is lefedhetik. A szakok között csupán 40 százalék különbségnek kell lennie.

2.4. Átjárhatóság, rugalmasság

- A bolognai koncepció egy olyan rugalmas rendszert feltételez, ahol bizonyos tantárgyi előfeltételek mellett a BA szakon végzett hallgatók egy viszonylag széles szakmai spektrumban választhatnak MA szakot. A különböző felfogásban és különböző szakmai színvonalon összeállított tananyagokból különböző alapossággal felkészült hallgatók MA szintű felkészítése ma meglehetősen problematikus, különösen nehézkes a gyakorlati foglalkozások során megfelelő elmélyültséget elérni. Az átjárhatóság és a rugalmasság alapjait meg kell teremteni. (A bolognai rendszerre való átállás során a BA alaptárgyainak zömére vonatkozóan történt egyfajta egyeztetés, végbement egyfajta standardizálás. A különböző intézményekben végzett hallgatók ismereti alapján valószínűsíthető, hogy ezeknek a megvalósítása csak részben történt meg.)
- Jelentős a párhuzamos képzést választó közgazdász hallgatók aránya. Nagyobb ez az arány, mint a kiváló képességű hallgatóké. Egyéni tanrendet kérnek, a foglalkozásokat nem, vagy csak részben látogatják. Felszínes tudás alapján átbukdácsolnak. Az esetek nagy részében értékesebb volna az alapos tudás révén szerzett egy diploma, mint a talányos tudásbázisra épülő kettő. A párhuzamos képzés választását a jelenleginél szigorúbb feltételekhez kellene kötni.
- A PhD képzésben jelentős nehézséget okoz, hogy számottevő a nem közgazdász diplomával rendelkező hallgatók aránya. Viszont akinek alapszinten sincsenek ismeretei, nem tud bekapcsolódni a tananyag PhD szintű feldolgozásába. Itt az a nagy kérdés, hogy a PhD tantárgyak követelményrendszerének egységesnek kell-e lennie, vagy ugyanarra a tantárgyra vonatkozóan az előképzettség függvényében differenciált lehet-e a számonkérés. (Milyen szintű általános szakmai tudásszint várandó el egy közgazdasági PhD fokozatra aspiráló hallgatótól, ha az alapidiplomája szerint nem közgazdász?)

2.5. Készségfejlesztés

- A közgazdász szakma mester szintű gyakorlásához elsősorban lényeglátási, továbbá problémafelismerő és problémamegoldó képesség szükséges. A tudás érvényesítéséhez a jó kommunikációs készség is feltétel. Az oktatás és a számonkérés módszertani kérdéseit ezek prioritásával célszerű továbbfejleszteni.
- A számonkérési követelmények jelentős fellazulásához vezetett, a vizsgák túlburjánzási lehetőségeit biztosító korábbi számonkérési rendszer. Minél komolyabb hallgatói felkészülést igényelt egy tárgy, annál jobban sújtotta az oktatót a hallgatók sok kísérletezgetési lehetősége. Egyfajta önvédelmi reflexként jelentkezett a számonkérés egyszerűsítése. Elterjedt a könnyen javítható tesztek alkalmazása, a szóbeli vizsgák aránya egészségtelenül alacsonyra csökkent. Mivel a vizsgák aránytalan megnövekedése éppen a legkomolyabb szaktárgyak esetében jelentkezett, az oktatás színvonalának érdemi csökkenése a felszínen láthatónál sokkal súlyosabb. E téren alapvető fordulat szükséges: A számonkérés során egyrészt az elmélyült tudás meglétét kell ellenőrizni, másrészt a szóbeli, (illetőleg az írásbeli és szóbeli) vizsgák arányának növelésével a hallgatók szakmai kommunikációs készségének a fejlődését kell támogatni. Elsődleges cél az egyszerű tesztek kitöltésével megszerezhető érdemjegyek rendszerének megszüntetése, illetőleg annak elérése, hogy az ilyen típusú tesztek csak a szóbelihez való előszűrőként, vagy az írásbeli vizsga kisebb súlyú részpaneljeként lehessen alkalmazni. A több szóbeli vizsga igénye hallgatói részről is megfogalmazódott.

- Elengedhetetlen a hallgatók évközi munkájának a folyamatos ellenőrzése, számonkérése. Ide tartozik például a gyakorlati foglalkozásokon való rendszeres szerepeltetés, illetőleg az órai felkészülést ellenőrző röpdolgozatok íratása. A gyakorlati foglalkozások hatékonyságának feltétele többek között az optimális csoport-létszám. A tömegképzés szellemében nem ritkán 60-80 fős gyakorlati csoportokat működtetnek. Célszerű lenne a felső határt 15-20 főben meghatározni. Hallgatói részről is felvetették, hogy a foglalkozásokon legyen több szóbeli megnyilvánulásra lehetőség és erre való készítés. Megfontolandó a gyakorlati foglalkozások részarányának növelése.
- A lényeglátási és kreativitási készségek fejlesztése céljából az ezt szolgáló tananyag-feldolgozási mód súlyát célszerű növelni. A foglalkozások ilyen igényű előkészítése oktatói oldalról szép, ámde nagy munkaigényű feladat. A kötelező óraszámok előírása során ezt is célszerű lenne figyelembe venni.
- A hallgatóság a jelenleginél több gyakorlati eset (esettanulmány) feldolgozását várná el, ami jogos, és a tudás elmélyíthetősége szempontjából támogatandó igényként kezelendő. Mindvégig szem előtt kell tartani azonban, hogy egy-egy valódi eset feldolgozásához, a problémák felismeréséhez és helyes megoldás megkereséséhez alapos elvi-módszertani felkészültség szükséges.

2.6. Oktatói utánpótlás

- A közgazdászképzés speciális problémája, hogy a legjobb képességű hallgatókat nehéz a felsőoktatás számára megnyerni. A gazdasági versenyszférában - de a közintézményeknél is - néhány év gyakorlat után a kereseti lehetőségek többszörösen meghaladják azt, ami az oktatói pályán elérhető. Ez fokozottan igaz a tehetséges, rátermett fiatalok esetében. (Az oktatói utánpótlás színvonala nem megfelelő.)
- A kiváló felkészültségű, gyakorlott, és munkaképes oktatógárda nem tervezett kényszernyugdíjazása tovább rontja a színvonalas oktatás kibontakoztatási lehetőségeit.

IRODALOMJEGYZÉK

- BARAKONYI KÁROLY (2000): **A hazai felsőoktatás menedzsmentjének korszerűsítése.** *Educatio*, 1, 27–48.
- BARAKONYI KÁROLY (2001): **What Is Wrong with the Hungarian University Management?** *International Higher Education* 1, 26–27.
- BARAKONYI KÁROLY (2003): **Felsőoktatási stratégiaalkotás.** *Harvard Business manager*, szeptember-október, 48-58. o.
- BARAKONYI KÁROLY (2004): **Rendszerváltás a felsőoktatásban – Bologna folyamat, modernizáció.** Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.
- BARAKONYI KÁROLY (2006): **EFT kompatibilis mesterszakok.** *Iskolakultúra* 2006/3, 90-109.o.
- BARAKONYI KÁROLY (2007): **University Governance – Overview and Criticism on the Hungarian Situation.** In: **European Higher Education in a Changing World.** *Proceeding of the 4th DRC Summer School*, Pécs, p. 73-84.
- BARAKONYI KÁROLY (2009): **Bologna "Hungaricum" – Diagnózis és Terápia.** Új Mandátum, Budapest
- BARAKONYI KÁROLY (2010): **A felsőoktatás versenyképességéről.** *Vezetéstudomány*, 2010. 12. szám, 4-19.o.

BARAKONYI KÁROLY (2010): **Új egyetemi kihívások.** In: Törőcsik-Kuráth (szerk.) Egyetemi Marketing – marketing a felsőoktatásban. PTE, Pécs, 9-22. o.

ILLÉS MÁRIA (2010): **Szakma-specifikus ajánlások a közgazdászképzés színvonalának emeléséhez.** Konferencia előadás: *A Magyar Professzorok Nemzetközi Szövetségének (MPNSZ) Konferenciája a magyar nyelvű felsőoktatás helyzetéről. 2010. december 11. (Kézirat.)*

2013. április 06.

Barakonyi Károly, Illés Mária

GAZDÁLKODÁSI ÉS MENEDZSMENT ALAPSZAK

a) Szakleírás³ (részletek)

A végzeteket – akiknek hivatalos szakképzettsége „közgazdász gazdálkodási és menedzsment alapképzési szakon” – tulajdonképpen általános gazdasági szakembereknek mondhatjuk, akiket arra készítettek fel, hogy vállalatoknál vagy egyéb intézményekben töltsenek be gazdasági vezető pozíciókat. Feladatuk a gazdasági folyamatok tervezése, szervezése, irányítása, elemzése a képzés során szerzett speciális szakterületükön, szakirányukban. Az őket foglalkoztató szervezet igen sokszínű lehet, tehát nem feltétlenül a gazdasági szféra, azaz a „piac” területéről kerül ki. A vállalatok, pénzügyi intézmények mellett ugyanis a közigazgatás területén (például önkormányzatokban, minisztériumokban, iskolákban) és a nonprofit szféra intézményeiben (alapítványoknál, egyesületeknél) is szükségeltetik gazdasági irányítás. Nem beszélve arról, hogy az alapszak mindazokat az ismereteket és kompetenciákat kínálja, amelyek akár saját vállalkozás létrehozásához és működtetéséhez is nélkülözhetetlenek. A gazdálkodási és menedzsment alapszakon nyújtott képzés az elméleti megalapozottságot a gazdálkodási, üzleti és menedzsment ismeretekre jellemző gyakorlatiassággal ötvözve vezet be hallgatóit a közgazdaságtani, szervezeti, üzleti és társadalomtudományos ismeretekbe és vérteti fel őket mindazon tudással, amelyeket a gazdasági irányító pozíció megkövetel.

b) A képzést 2008 szeptemberében elindító intézmények⁴

1. Általános Vállalkozási Főiskola
2. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástudományi Kar
3. Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar - Budapest
4. Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar - Salgótarjáni Intézet
5. Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar - Zalaegerszegi Intézet
6. Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola
7. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
8. Budapesti Műszaki Főiskola Keleti Károly Gazdasági Kar
9. Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Kar
10. Dunaújvárosi Főiskola
11. Eötvös József Főiskola Műszaki és Gazdálkodási Fakultás
12. Eszterházy Károly Főiskola Gazdaság- és Társadalomtudományi Főiskolai Kar
13. Gábor Dénes Főiskola
14. Harsányi János Főiskola
15. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája
16. IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola
17. Károly Róbert Főiskola Gazdálkodási Kar
18. Kodolányi János Főiskola
19. Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar
20. Modern Üzleti Tudományok Főiskolája
21. Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Főiskolai Kar
22. Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar
23. Nyugat-Magyarországi Egyetem Természettudományi és Műszaki Kar
24. Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kar
25. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar
26. Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar
27. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar
28. Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
29. Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtud. Kar Vállalkozási Akadémia és Továbbképző Intézet
30. Tessedik Sámuel Főiskola Gazdasági Főiskolai Kar
31. Tomori Pál Főiskola
32. Zsigmond Király Főiskola

³ Forrás: Felvi.hu, 2008. II.

⁴ Forrás: Felvi.hu, 2008. II.